



KULTURMILJÖUTREDNING KV NORRTULL SÖDERKÖPING, SÖDERKÖPINGS KOMMUN

PAUL WILUND 2021-02-22 rev 2021-04-20



Karta över området med planområdet inom röd cirkel. Karta från Lst-WebGIS

INNEHÅLL

I. FÖRORD	4
2. ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	4
3. BAKGRUND	5
4. METOD	6
5. HISTORIK	7
6. KULTURMILJÖN IDAG	16
7. KULTURHISTORISK VÄRDERING	40
8. LAGRUM OCH PLANERING	42
9. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR RIVNINGSLOV	45
10. ÖVERVÄGANDEN TILL PLANPROCESSEN	47
II. KÄLLOR	48

I. Förord

Denna kulturmiljöutredning med yttrande om förutsättningar för rivning är upprättad av Paul Wilund och Mika Blomqvist, Wilund arkitekter & antikvarier AB.

Bakgrunden till uppdraget är att Söderköpings kommun har påbörjat arbetet med detaljplan SBF-2020-1301 och planområdet omfattar Norrtull 13 (Gamla brandstationen), Norrtull 19 (förskolorna) och del av Söderköping 2:84. belägna centralt i Söderköping. Syftet med detaljplanen är att ersätta befintliga byggnader för att möjliggöra för bostäder och centrumverksamhet.

Planområdet är beläget i den nordvästra utkanten av stadskärnan, i området mellan Göta kanal och gamla Norrköpingsvägen. I det föreslagna planområdets södra del ligger idag Söderköpings gamla brandstation, en kulturhistoriskt värdefull byggnad från 1955, tillbyggd mot norr med en hallbyggnad 1980. Genom planområdet går gångstråket Järnvägs promenaden från sydöst till nordväst. I planområdets norra del ligger en förskolebyggnad från 1980-talet med tillhörande gård.

Kulturmiljöutredningen innehåller en beskrivning och karaktärisering och kulturhistorisk värdering av områdets kulturhistoriskt värdefulla bebyggelse – brandstationen. Utredningen innehåller även en övergripande beskrivning av byggnadens roll i förhållande till den omgivande bebyggelsens och stadsrummen. Bebyggelseområdets kulturhistoriska, arkitektoniska och upplevelsemässiga värden analyseras i sitt sammanhang och kopplas till tillämpliga lagrum.

I utredningsuppdraget ingår även att undersöka om det finns möjlighet att bevilja rivningslov för befintliga byggnader enligt 9 kap 34 § PBL.

I uppdraget ingår även att föreslå konkreta rekommendationer för planbestämmelser ur ett kulturmiljöperspektiv gällande ny bebyggelse i kommande detaljplan.

Paul Wilund
Arkitekt MSA, Byggnadsantikvarie SPBA fil.mag.

Wilund arkitekter & antikvarier AB
Nybrogatan 81
114 41 Stockholm
08-231939 & 070-6639639
kontoret@wa2.se
www.wa2.se

2. Administrativa uppgifter

FASTIGHETSDATA

Fastighetsbeteckning: Norrtull 13, Norrtull 19 och del av Söderköping 2:84
Kommun: Söderköpings kommun
Län: Östergötlands län
Kulturhistorisk status: -

Fotografier och illustrationer är om inget annat anges utförda av författaren.

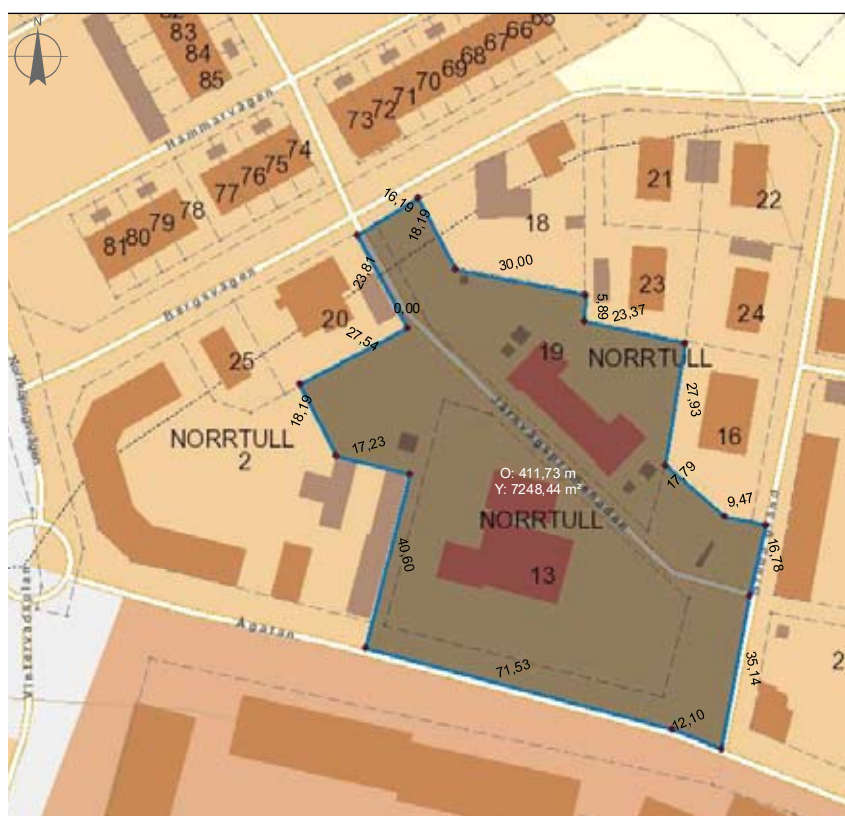
3. Bakgrund

Söderköpings kommun arbetar med att ta fram en ny detaljplan för fastigheterna Norrtull 13, Norrtull 19 och del av Söderköping 2:84, vilka är belägna i den nordvästra delen av Söderköpings stadskärna. Syftet med detaljplanen är att ersätta befintliga byggnader för att möjliggöra för bostäder och centrumverksamhet.

Platsen präglas idag främst av bebyggelse från 1900-talets andra hälft. I områdets södra del ligger den f.d. brandstationen, en senfunktionalistisk byggnad med kulturhistoriska värden uppförd 1956 och tillbyggd på 1980-talet. På den norra sidan av området ligger en enplansbyggnad för förskoleverksamhet från 1980-talet

Omedelbart norr om området löper Göta kanal. Söder om området löper Ågatan, vilken i väst ansluter till Norrköpingsvägen. Ågatan är en av de äldre infartsvägarna till staden. Genom planområdet går gångstråket Järnvägs promenaden i en allé från sydöst till nordväst, detta är troligen en rest av en äldre aldrig genomförd stadsplan från 1876. Söder om området går Ågatan vilket är en av de mest frekventerade infarterna till stadskärnan.

Kulturmiljöutredningen ska fungera som ett kunskapsunderlag i det fortsatta planarbetet, och ska tydliggöra miljöns nuvarande kulturvärden och hur de kan påverkas eller tillvaratas i det fortsatta planarbetet. Utredningen ska undersöka om det finns möjlighet att bevilja rivningslov för befintliga byggnader inom planområdet enligt 9 kap 34 § PBL. Utredningen ska även ge konkreta rekommendationer för planbestämmelser ur ett kulturmiljöperspektiv gällande ny bebyggelse i kommande detaljplan



Planområdet, preliminär avgränsning.

4. Metod

Materialet till utredningen har omfattat insamling av skriftligt material, studier av kartor och platsbesök. I rapporten beskrivs platsens historia och utveckling fram till idag, liksom den historiska utvecklingen i ett större sammanhang, i den mån det har bäring på det aktuella undersökningsobjektet.

I en nulägesbeskrivning beskrivs platsens karaktärsdrag och egenskaper idag, liksom närmiljöns bebyggelsestruktur och hur dessa förhåller sig till omgivande miljö och andra liknande områden. Kulturmiljöutredningen fokuserar särskilt på områdets kulturhistoriska värde. I identifieringen av platsens värdebärare vägs såväl kontext som byggnad och miljö ner till enskilda värdebärande detaljer in.

Analys och bedömning utgår från relevant lagstiftning, främst PBL och BBR, samt vägledningar utgivna av Riksantikvarieämbetet. Arbetsmetodiken är evidensbaserad, vilket innebär att allt tillgängligt material samt avläsningen av de enskilda objekten ligger till grund för den värdering som sedan görs. Värderingar görs enligt metodbeskrivningar i Axel Unnerbäcks *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse* samt Riksantikvarieämbetets *Plattform Kulturhistorisk värdering och urval* (Plattformen).

Plattformen hänvisar till bl.a. Unnerbäcks skrift, och Plattformen är tänkt att komplettera Unnerbäcks och andras metoder. Det är alltså inte frågan om två skilda metodologier, utan om en smalare och mer specialiserad tillämpning av den generella utgångspunkt som uttrycks i Plattformen (jfr Plattformen s. 7).

”Kulturhistoriskt värde” definieras i plattformen på följande sätt:

Kulturhistoriskt värde – avser de möjligheter materiella och immateriella företeelser kan ge vad gäller att inhämta och förmedla kunskaper om och förståelse av olika skeenden och sammanhang – samt därigenom människors livsvillkor i skilda tider, inklusive de förhållanden som råder idag.

En bedömning av kulturhistoriskt värde relaterar även till de lagrum inom bl.a. Plan- och Bygglagen och Kulturmiljölagen som reglerar hänsyn till kulturmiljön. Av särskild vikt vad gäller den byggda miljön är också Boverkets föreskrift i BBR 1:2213 om särskilt värdefull byggnad. Föreskrifterna om kulturhistoriskt särskilt värdefulla byggnader är tillämpbara även på bebyggelseområden, jfr PBL 8 kap. 13 § 4 p. Lagrummen utgör både underlag i den evidensbaserade metodiken, och ett stöd och referensram för beskrivandet av de identifierade värdena.

De lagrum som reglerar hänsyn till kulturmiljö och stadsbild återfinns i Miljöbalkens 3 kap. 6 §, Kulturmiljölagens 2 kap. och Plan- och bygglagens 2 och 8 kap.

5. Historik

SÖDERKÖPING

Söderköping är en av Sveriges äldsta städer, och anses ha funnits som stad redan runt år 1200. Staden uppstod där landvägen mellan Kalmar och Linköping korsade Storåns utmynnande i havsviken Slätbaken, vid foten av Ramunderberget. Vikens mynning i havet försvarades sedan forntiden av fästet Stegeborg, som under medeltiden blev en viktig borg med tillhörande slottslän.

Arkeologisk förundersökning från 2020 visar på spår av bebyggelse från denna tid i det aktuella områdets södra del där det kan ha anlagts bebyggelse så tidigt som under 1200-talet. I den västra delen av området så har marken möjligen varit agrart nyttjad. Detta stämmer väl överens med de kända gränserna för stadens utbredning under perioden 1230-1350 då stadsbebyggelsens gräns gick rakt genom planområdet. De arkeologiska fynden pekar på att det kan ha förekommit krukmakeri och smidesverksamhet i norr.

Under medeltiden hade Söderköping vuxit till en stad med bland annat tre kyrkor, hospital, rådstuga, hamn, kapell, mynthus, skola, helgeandshus och franciskanerkloster. Staden hade en stadsplan och man kan se att den var indelad i tre stadsdelar kallade "kvarter". Detta var Bergskvarteret mellan åarna och berget, Vintervads- eller Drothemskvarteret mellan Lillån och Storån, samt Hagakvarteret söder om Storån.

Under hela medeltiden och fram till 1600-talet var Söderköping en viktig handelsstad och stödjepunkt för kungamakten. Här hölls flera riksmöten, herredagar och riksdagar, kröningar och kungliga bröllop.

På grund av landhöjningen så blev både hamnen och Storån successivt grundare och grundare, parallellt med detta så blev skeppen större och mer djupgående. Stadens roll som handelsplats kom därmed att minska över tiden och rollen som hamns- och handelsplats kom framåt 1700-talet att överföras till Norrköping.

STADSBRÄNDER

Staden har brunnit flera gånger under sin historia. Enligt osäker uppgift ska hela eller delar av staden ha brunnit i samband med Magnus Ladulås gemål drottning Helvigs kröning år 1281. Visbykrönikan berättar om en andra stadsbrand år 1305, men även det är en osäker uppgift. Enligt Vadstenadiariet brinner hela staden utom S:t Ilians (Egidius) kyrka ned år 1380. 1394 plundrades staden av Vitaliebröderna, och brändes eventuellt i samband med detta. Nästa brand inträffar 1418, också detta enligt Vadstenadiariet.

Under den danske härföraren Daniel Rantzaus legendariska räd 1567 brändes staden antingen av de plundrande danska trupperna, av borgarna själva, eller av svenska trupper som ville hindra borgarna från att genom brandskattning skona staden från plundring (!). Under Kalmarkriget 1611-1613 härjades staden åter av danska styrkor.

NYARE TID

Efter stadsbranden 1613 så återfick staden inte sin forna betydelse. Staden behöll dock sina privilegier, fortfor att vara en mindre stapelstad och hade en viss betydelse för närområdet, även om befolkningens mängden och näringsverksamheten länge var i avtagande. Vid mitten av 1700-talet blir Söderköping en brunnsort, vilket innebär ett visst uppsving. Staden karterades 1780 och vid en jämförelse mellan dagens och dåtidens kvartersmönster så kan man konstatera att både Ågatan, Breda gränd och Bergsvägen hade i stort sett samma läge på 1700-talet som idag. Vid karteringen så ägdes den västra delen av nuvarande brandstation av målaren Åberg och den östra av borgaren Nils Clason, öster om detta låg en kyrkotomt – grovt motsvarande den nuvarande parkeringen. Dessa äldre tomtlägen tycks ha mycket lång kontinuitet, detta då de tomtgränserna sammanfaller med de fynd av kavelbroar från medeltiden som gjorts inom området.

I början av 1800-talet anläggs Göta kanal rakt igenom Bergskvarteret, och S:t Ilians kyrkoruin liksom flera stadsgårdar rivs i samband med detta. Söderköping blir den östra slutpunkten för kanalen, och handel och resande får genom kanalens etablering åter en viss betydelse för staden. Flera magasin anläggs utmed kanalen. Kanalen används dock framför allt för mer långväga transporter och kanalen innebar inte något större uppsving för Söderköping som handelsplats.

Andra halvan av 1800-talet präglas av det moderna samhällets framväxt. Mindre industrietableringar sker i stadens utkanter.

JÄRNVÄGAR

Göta kanal får snart konkurrens av järnvägarna. Söderköping kom att kopplas ihop med Norrköping med den smalspåriga järnvägen Vikbolandsbanan NSVJ vars säckstation anläggs i stadens nordvästra utkant vid kanalen 1893. I samband med anläggandet av stationen så anläggs en väg från Rådhusorget till stationen. Denna väg läggs i det läge där det sedan 1876 fanns ett förslag på en gata genom kvartersbebyggelse.

Järnvägen förlängdes till via Gusum till Valdemarsvik 1906 i samband med detta flyttas stationen och en ny genomfartsstation uppförs söder om stadskärnan. Därmed minskade betydelsen av järnvägsstationen invid det aktuella planområdet och denna fick med tiden ny användning. Spåren utmed kanalen kom dock att ligga kvar tills järnvägen lade ner.

Järnvägens nya sträckning motsvarade ungefär nuvarande E22 söder och väster om staden. Järnvägen fick dock svårt att konkurrera med vägtrafiken efter andra världskriget och dess betydelse minskade. Järnvägen förstatligades 1950 och sträckan Norrköping-Valdemarsvik lades ned 1966.

BRANDKÅREN

I alla städer fanns system med brandvakter innan brandkårerna hade organiserats, detta för att skydda mot de vanliga stadsbränderna. Söderköpings mer formella brandkårsväsende går tillbaka till 1875 då stadens första brandordning antogs. I brandord-

ningen stadgades att alla vuxna män skulle tjänstgöra i brandkåren. Stationen eller spruthuset låg under första halvan av 1900-talet norr om gamla Stadshotellet i kvarteret Gästgivaren vid Ågatan.

NORRTULLSOMRÅDET

Kvarteret Norrtull i stadsdelen Bergskvarteret har utgjort en del av den medeltida stadskärnan i Söderköping. I kvarteret har det vid arkeologiska undersökningar hittats lämningar av bebyggelse från 1300-talet, vilken anses ha uppförts före stadsbranden 1380. I en av byggnaderna hittades en större silverskatt samt dyrbara klädesdetaljer. I övrigt har bebyggelsen här i stadskärnans periferi troligen varit något glesare än inne i centrum under medeltiden. Söder om kvarteret löpte vid tiden Lillån, som flöt ihop med Storån vid torget. Läget vid ett vattendrag var attraktivt för både bostäder och verksamheter i äldre tid.

På bevarade kartor från 1700-talet, då staden minskat i såväl folkmängd som betydelse, är kvarteret fortfarande glest bebyggt. I dess sydöstra hörn, motsvarande ungefär parkeringsplatsens läge idag, låg den s.k. Midsommartomten, vilken fick nyttjas av stadens borgmästare, eventuellt som ett slags löneförmån.

På kartan från 1854 är endast en remsa mot Breda gränd bebyggd. Resten av kvarteret har förmodligen varit trädgårdar och odlingstäppor för stadens borgare. 1876 ägdes större delen av kvarteret av arbetaren A Brandstedt. Lillån hade vid denna tid kulverterats från torget och en bit upp längs Ågatan.

1893 uppfördes som tidigare nämnts Söderköpings äldsta tågstation på Dockgärdet omedelbart väster om kvarteret Norrtull. Detta pekar på att bebyggelsen började vid nuvarande Bergsvägen. Eventuellt gick en del av spårområdet över nuvarande Bergsvägen och in på en del av kvarteret Norrtull, detta har dock inte gått att styrka med kartbelägg från den relativt korta tid säckstationen låg på platsen (1893-1906). Inom ramen för denna undersökning har det inte heller klarlagts om tåg med slutstation Söderköping fortsatte att gå till säckstationen även efter 1906. Långt in mot 1900-talets mitt fanns dock stickspår från det gamla stationsläget och norrut längs kanalen.

Troligen fick Järnvägspromenaden sitt namn kring sekelskiftet. Denna gångväg genom kvarteret finns karterad från 1918, och på flygbild från 1959 är allén redan anlagd.

Mellan 1959 och 1974 kulverterades den resterande sträckningen av Lillån under Ågatan i samband med att kvarteret Gillet bebyggs med nya flerbostadshus.

Under 1900-talet har kvarterets bebyggelse kompletterats med brandstationen i söder 1956, samt med bebyggelse för förskolor och serviceboende i väst och norr under 1980-talet. Den gamla järnvägsstationsbyggnaden väster om kvarteret revs 1984.

BRANDSTATIONEN

Brandstationen uppfördes 1956 och ritades av stadsingenjör Georg Friberg. Byggnaden bestod ursprungligen av tre sammanbyggda byggnadsdelar: huvudbyggnaden i två våningar med källare, vagnhallen samt slangtornet. Framför vagnhallen låg en öppen plats som fungerade som uppställningsyta för brandfordonen.

Brandstationens huvudbyggnad innehöll brandstationens entré samt expedition och samlingssal på bottenvåningen. Källaren inrymde omklädningsrum, bastu och pannrum, medan övervåningen inrymde en bostad om tre rum och kök.

Vagnhallen hade fyra portar mot Ågatan i söder. I vagnhallens bakre del var utrymme för slangtvätt och larmställsförvaring.

Slangtornet var avsett för torkning av brandslangarna vilka var i textil. Tornet innehöll en hissanordning där de rengjorda slangarna kunde hissas upp. Detta torn var uppfört i betong.

1980 tillbyggdes en hallbyggnad mot norr i stålkonstruktion, denna rymde större fordon än den äldre vagnhallen.

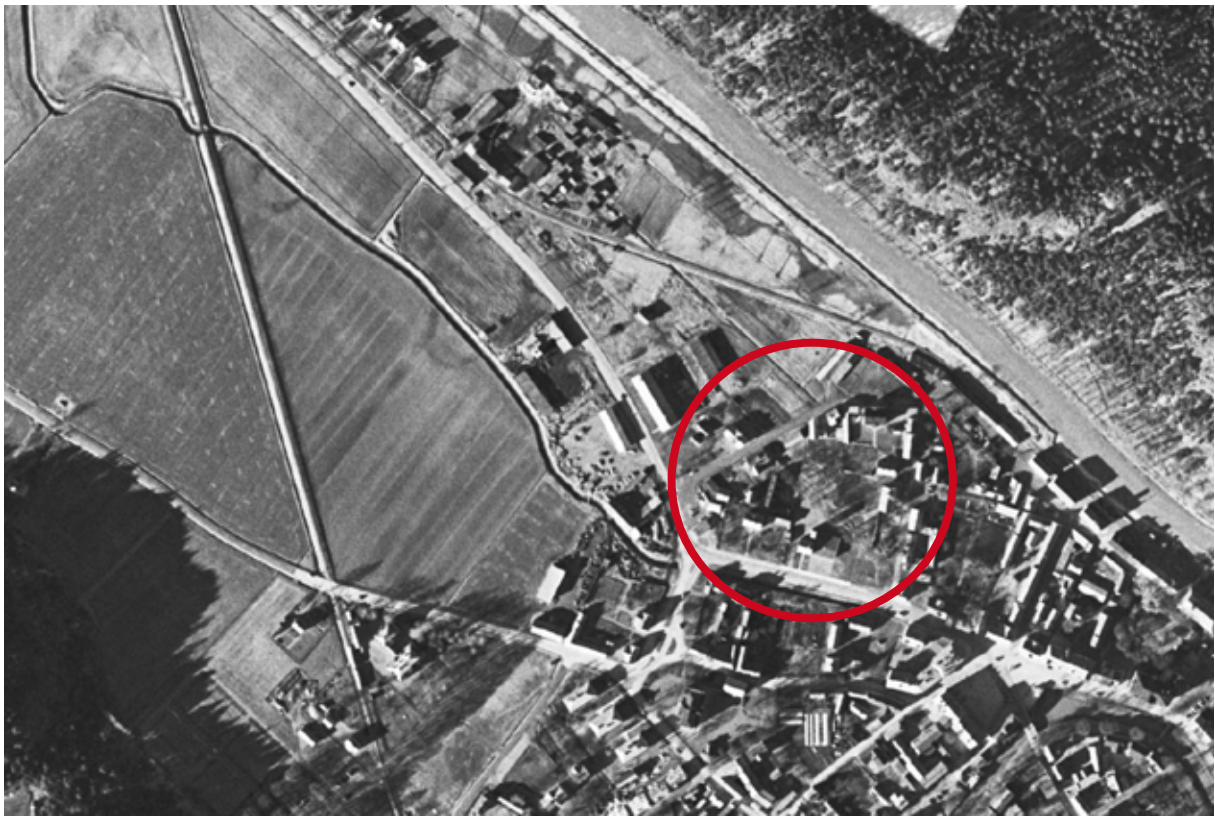
Brandstationsverksamheten flyttade till en ny räddningsstation med flera funktioner 2015. Byggnaden har efter detta inrymt idrottsverksamhet i form av en boxningsklubb.



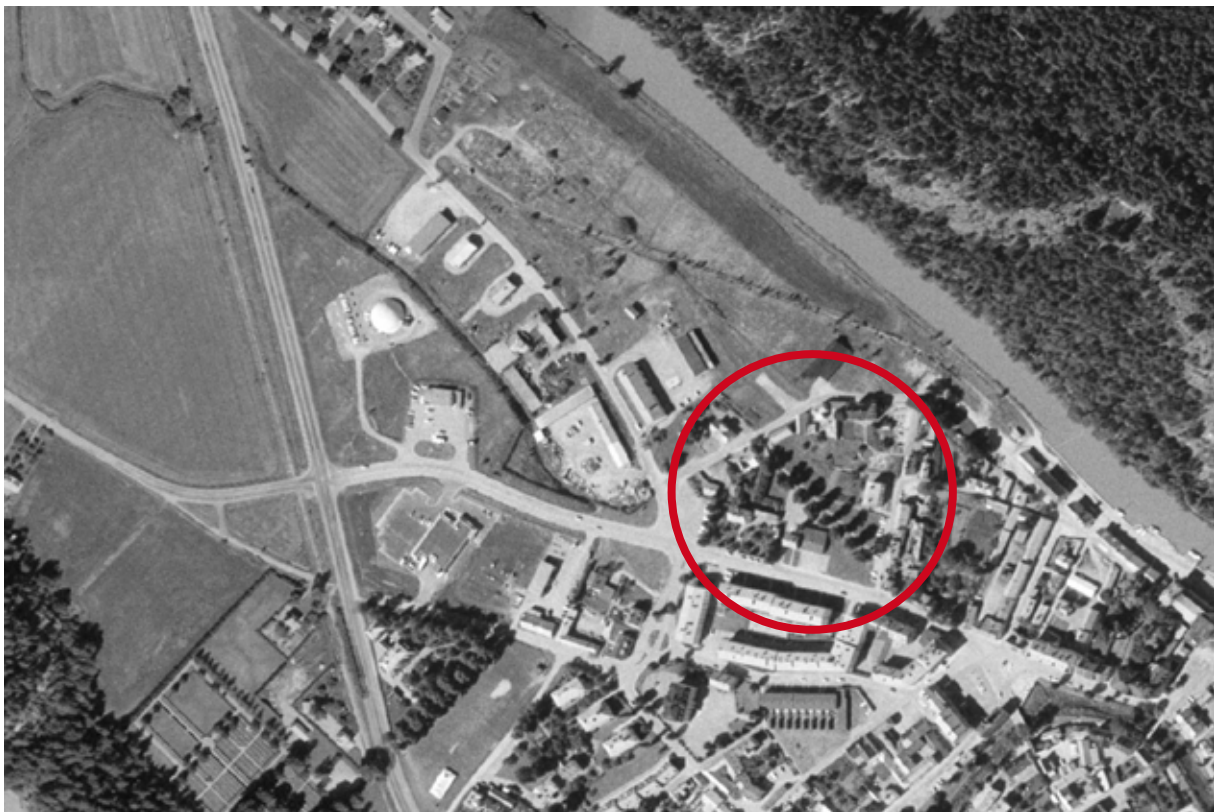
Karta från 1780, vilken visar kvarterets perifera läge invid stadens gräns. Dock är vid denna tid några byggnader uppförda i kvarteret. Notera hur stadens bebyggelse går ända fram till Ramunderberget före kanalens anläggande. Den så kallade "Midsommartompen" i kvarterets nedre högra hörn (sydöst) har nr 5. Lantmäteriets historiska kartor



Häradsekonomska kartan från åren runt 1870. Kvarteret Norrtull inom röd cirkel. Notera markeringarna för trädgård och planteringar i kvarteret. Lillån är vid denna tid inte kulverterad annat än förbi torget.



Flygfoto från 1959. Kvarteret Norrtull inom röd cirkel. Brandstationen är uppförd och allén utmed Järnvägspromenaden är anlagd. Lillån är fortfarande inte kulverterad längs den västra delen av Ågatan.



Flygfoto från 1974. Samma utsnitt som ovan. Ån har kulverterats och i kvarteret Gillet har ny flerbostadshusbebyggelse uppförts.



Söderköpings brandkår fotograferad av Carl Sundberg 1902. "Spruthuset" låg då i kvarteret Gästgivaren, intill stadshotellet. Bild S:ta Ragnhilds Gille B0001



Söderköpings brandkår fotograferad framför den nya stationen av Elis Gustavsson 1957. Notera de eleganta glasade garageportarna. Bild S:ta Ragnhilds Gille B0085



Söderköpings gamla station på Dockängen före 1905. Kvarteret Norrtull skymtar bakom tåget i bildens vänstra del. Spåret lär ha löpt över Bergsvägen, en bit in kvarteret Norrtull. Bild S:ta Ragnhilds Gille B0462



Gamla stationen fotograferad strax före rivningen 1984. Bergsvägen löper mellan fotografen Lars Lindh och stationsbyggnaden. Bild S:ta Ragnhilds Gille B0716



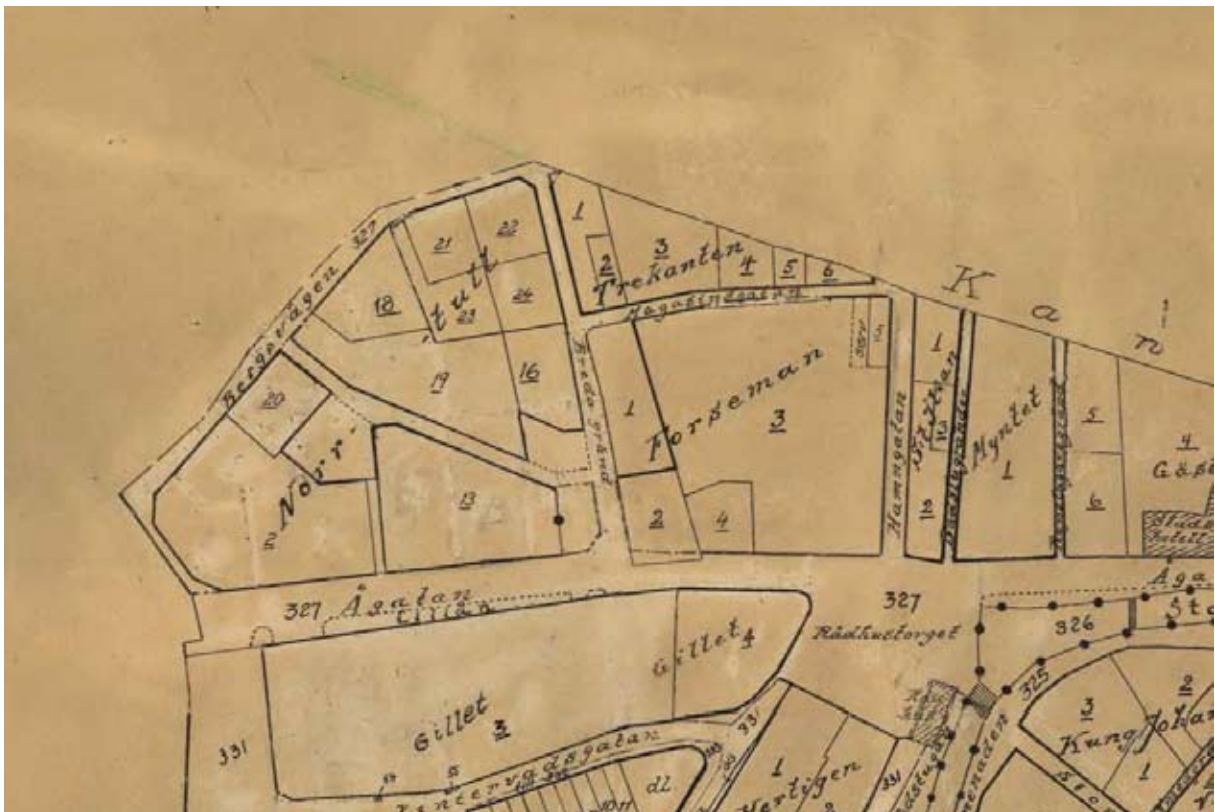
Utsnitt ur karta över Söderköping från 1854. Kvarteret Norrtull i utsnittets övre vänstra del. Kvarteret är huvudsakligen obebyggt, förutom en remsa mot Breda Gränd. Lantmäteriets historiska kartor



Karta 1858 som visar de äldre tomterna utmed nuvarande Ågatan. Lantmäteriets historiska kartor.



Utsnitt ur karta över Söderköping från 1876 med ett då aktuellt regleringsförslag inritat över det befintliga gatunätet. Kvarteret Norrtull vid bokstaven A. Lantmäteriets historiska kartor



Utsnitt ur registerkarta över Söderköping från 1918. Den diagonala vägen genom kvarteret är nu fastighetsrättsligt etablerad. Lantmäteriets historiska kartor

6. Kulturmiljön idag

BRANDSTATIONEN, NORRTULL 13

Fastigheten är bebyggd med brandstationen från 1956 samt en senare tillbyggd vagnhall från 1980.

Huvudbyggnaden är i två våningar under ett tegelklätt sadeltak. Byggnaden har en hög sockel putsad med grå cementputs. Fasaderna över sockeln är murade i rött håltegel i munkförband med något indragna enkla fogar. Kring entrédörren är en svagt utkragande portik i tegel. Taket på huvudbyggnaden är i tegel, detta var dock snötäckt vid inventeringen. Taket har en utkragande takfot med vitmålat underlagstak med synliga taksparrar målade i svart. Vagnhallen har ett flackare tak som är klätt med trapetskurrugerad plåt, troligen i aluminium. Byggnaden har sentida svarta stuprör.

Byggnaden har sin framsida mot Ågatan i söder. Huvudbyggnaden ligger mot väster. Den har entrén i ett halvplan under bottenvåningen. Entrédörren är bytt till ett dörrblad i bruneloxerad aluminium. Fasadens samtliga fönsterpartier har troligen ursprungliga fönstersnickerier men de är exteriört klädda i plåtprofiler.

På den västra sidan av entrén så har båda våningsplanen ett fönsterparti med en balkongdörr (franskt fönster) samt en större fönsterluft med ett glas (panoramafönster). Ovan entré är ett kvadratisk fönster mot trapphallen. Den östra halvan av fasaden har ett tvåluftsfönster i varje plan. Huvudbyggnadens östra fasad är förskjuten i två byggnadskroppar. Den nedre delen är motbyggd av vagnhallen. Fasaden har endast ett fönster, ett kvadratisk enluftsfönster som går till det före detta köket i lägenheten. Den norra fasaden är delvis motbyggd. På nedre planet finns två tvåluftsfönster. I det övre planet ett tvåluftsfönster mot väst, i mitten ett enluftsfönster som betjänat lägenhetens tidigare badrum. I väster finns ett tvåluftsfönster till det före detta köket. Den östra fasaden har endast ett fönster, det är ett tvåluftsfönster på övre plan vilket har betjänat vardagsrummet. Stommen är troligen betong.

Öster om huvudbyggnaden ligger vagnhallen vilken är en motbyggd envånings flygel. Vagnhallen har en fasad mot söder med fyra portar mellan pelare i tegel. Portarna är inte ursprungliga och troligen är även öppningarna förstörade sekundärt. Den östra fasaden på vagnhallsbyggnaden har en sekundär dörr mot söder, ett delvis igenmurat fönster och fyra låga fönster med tvåluftsbågar. Den norra fasaden har igensatta fönster med plåtbeslag eller galler. Vagnhallen är troligen en bärande betongpelarstomme med utfackningsväggar i lättbetong och tak av lättbetongplank mellan betongtakbalkar.

I vagnhallens nordvästra hörn står slangtornet. Detta är en byggnadsdel med synlig platsgjuten betongstomme som är avfärgad i orangerött. Fasaderna på slangtornet är helt släta och utan öppningar mot väst, syd och öst. Mot norr är det utfackningsväggar med träpanel mellan stommens synliga delar. I träfasaderna finns skivmaterialklädda ytor som kan ha varit luckor eller fönster tidigare.

Norr om vagnhallen och slangtornet finns en plåtklädd hallbyggnad med gulbeige fasader och en större grön port på gaveln mot väster. Mot norr har fasaden två högt sittande fönsterband med tre fasta rutor i varje del. Mot öster är en gavel utan öppningar. Även den södra fasaden har två högt sittande fönsterband med tre fasta rutor i varje del.

Till byggnaden hör dels en öppen yta längs Ågatan i söder. Denna yta användes för uppställning av brandfordonen. Framför huvudbyggnaden finns en liten trädgårdsliknande yta. Väster om anläggningen är det idag hårdgjorda ytor med infart till den tillbyggda delen från 1980-talet.

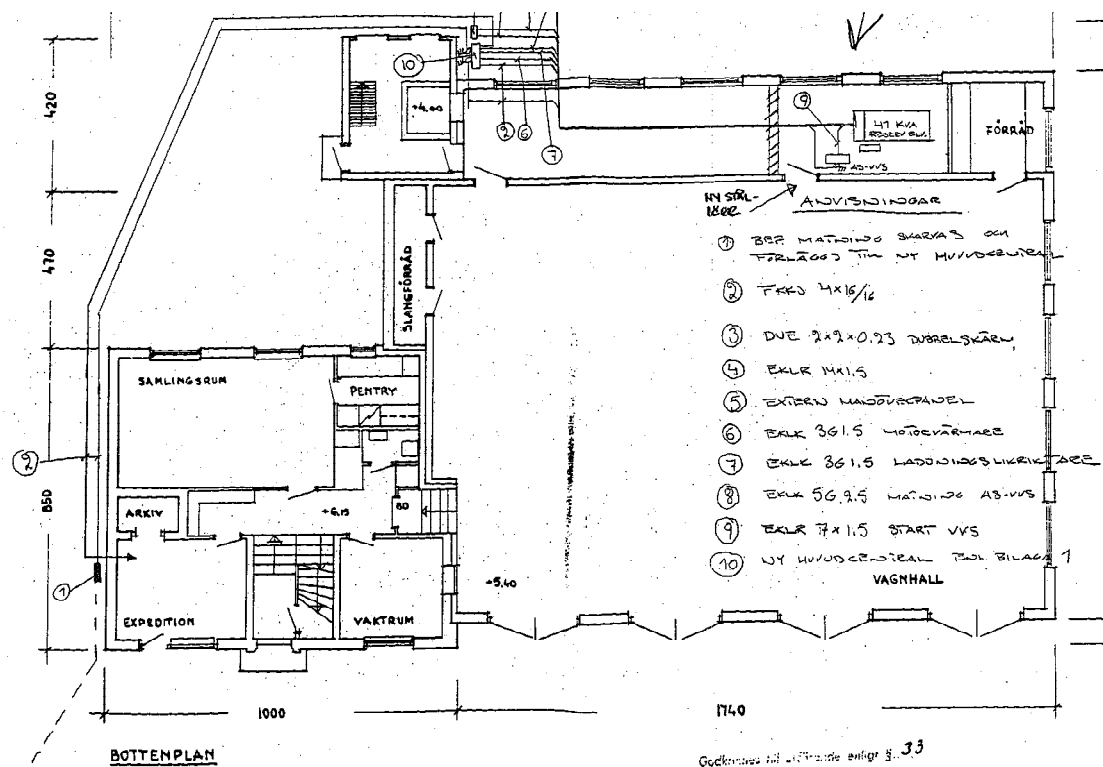
INTERIÖRER

Via entrén i söder når man ett halvplan med trappa till källare samt till första planet. I källaren finns pannrum, förråd, omklädningsrum och bastu. Omklädningsrummet och bastun har sentida yt-skikt som bedöms vara från ca 1980 i form av kakelväggar och golv med ockrafärgad cementklinker med sockelplattor med hålkäl. Alla rörinstallationer är dragna synligt på kakelväggarna. Bastun har en standardörr med furupanel.

På botenplanet är planlösningen intakt med expeditjonsrummet i sydväst, vaktrummet i sydöst och samlingsrum med pentry mot norr. Inredningen är delvis äldre och delvis från ca 1980.



Brandstationen 1957. Den glasade entrédörren i trä har i senare tid bytts till ett metallparti. Bild S:ta Ragnhilds Gille B6338-0



Planritning över bottenvåningen. En kopia av originalet från 1953 har använts som underlag för en senare elhandling.

På det övre planet så är de två rummen mot väster ihopslagna till ett stort rum, badrummet i norr är bortrivet liksom köket som tidigare legat i nordöst. I det före detta köket finns en duschkabin. Det sydöstra rummet har inte inventerats då det var låst. Samtliga rum har sentida ytskikt.

Vagnhallen är ett stort rum med synlig konstruktion bestående av betongtakstolar som bär ett tak av lättbetongplank. Golvet är belagt med klinkerplattor i lejongul industriklinker.

Slangtornet var ej beträdbart pga rasrisk men det tycks vara relativt intakt avseende utrustning. Den tillbyggda plåthallen i norr innehåller idag en boxningshall med sentida ytskikt. Takets konstruktion med fackverkstakstolar i stål samt ett bärande tak av trp-plåt är dock synlig.

Brandstationsbyggnaden används idag för idrottsverksamhet i form av en boxningsklubb, denna nyttjar omklädningsrum och bastu i källarplanet, samt samlingsal och expedition på bottenvåningen. Övre planet innehåller två rum där det är uppställt våningssängar. Ett rum var låst vid inventeringen.

BEVARADE RUM ELLER DETALJER

Trapphallen är välbevarad med stengolv och räcke i smide. Dock är ytskikten sentida. Av rummen i källaren så är det endast hallen och pannrummet som har äldre karaktär. På expeditionsvåningen så är rumsformerna kvar och det finns äldre inredning i fragment på flera platser och mer samlade interiörer i köket och toaletten. Inga rum är dock ursprungliga. På övre planet finns mycket lite av den äldre karaktären kvar. Vagnhallen är det rum som troligen bäst bevarar utseende och karaktär från då stationen var i drift. Samtliga väggar är dock med sentida ytskikt. Slangtvätten verkar vara utrivna. Den norra hallen har sentida ytskikt.

TEKNISKT SKICK

Huvudbyggnad och vagnhall är exteriört i relativt gott tekniskt skick, entrédörren är bytt till en sekundär dörr i aluminium och fönstren är inklädda i plåt. Vagnhallens södra fasad uppvisar en del skador med sönderfrituset tegel och nedfallande puts. Slangtornets betongkonstruktion är i mycket dåligt skick vilket syns i fasad. Mer om detta under stomme nedan.

Ur ett stomperspektiv är huvudbyggnaden i gott tekniskt skick. Vagnhallen ger intryck att vara i gott skick, dock konstateras att takkonstruktionen med lättbetongbalk är en ömtålig lösning som behöver inspekteras om byggnaden kommer att vara kvar. Slangtornet har stora stomskador. Betongen har karboniserat vilket har resulterat i armeringskorrosion och sprickor i betongen, det föreligger risk för ras av mindre betongbitar. Plåthallen i norr är i normalt skick, fasaden har dock omfattande påväxt och är i behov av en målningsbehandling.

De tekniska installationerna avseende el är fortfarande i funktion, men det är en äldre tvåledarinstallation till stora delar och denna behöver förnyas vid en ny användning.

VA-systemet är i brukbart skick, det är delvis äldre och delvis förnyat kring år 1980.

PARKMARKEN, DEL AV SÖDERKÖPING 2:84

Parkmarken i planområdets mittersta del utgörs av den del av Järnvägs promenadens trädrad som löper genom området.

FÖRSKOLAN, NORRTULL 19

Förskolan är en låg envåningsbyggnad från 1980-talet.

OMGIVANDE MILJÖ

Brandstationen ligger i utkanten av stadskärnan och nordväst om kvarteret ligger mer sentida bebyggelse i upplösta kvarter. Söder om brandstationen ligger huvudsakligen lamellhusbebyggelse från 1900-talets mitt. Denna bebyggelse är dock delvis ovarsamt ombyggd. Öster om brandstationen ligger den historiska stadskärnan med Rådhusorget.

SIKTLINJER OCH LANDMÄRKEN

Brandstationen utgör ett landmärke i sig och den ingår i den bebyggelsemiljö man upplever när man rör sig mellan E22 och stadskärnan. Byggnaden är även väl synlig i gatulivet från Rådhusorget.



Brandstationen från sydöst. Byggnaden har en närmast emblematis brandstationskaraktär med vagnhall, huvudbyggnad och slangtorn.



Brandstationen från sydväst. Framför huvudbyggnaden ligger den lilla trädgården.



Brandstationen från sydväst. Huvudbyggnaden till höger, sedan gaveln på vagnhallen och slangtornet med målade betongfasader och längst till vänster den nya vagnhallen från 1980-talet.



Huvudbyggnaden från norr.



Byggnadskomplexet från norr, närmast i bild vagnhallstillbyggnaden från 1980-talet, bakom denna slangtornets norrfasad med utfackningsväggar i trä, bakom tornet huvudbyggnaden.



Vy mot brandstationen från väster. Till vänster den äldre vagnhallens gavel, dörren till vänster är sekundär. Till höger gaveln på tillbyggnaden från 1980-talet.



Den nya vagnhallen till höger och förskolan till vänster.



Förskolans gård och rester av äldre bebyggelse i kvarterets norra del, mot Bergsgatan.



Ågatans södra bebyggelsefront från norr.



Förskolans gård och bebyggelsen i den nordöstra hörnan av kvarteret.



Takfotsdetalj på huvudbyggnaden. Takfoten är mycket typisk för 1950-talets byggnasskick.



Fasadparti med tegelmur i munkförband. Fasaderna är utförda i håltegel.



Detalj av den södra fasaden med franska fönster samt rektangulära rutor i olika format. På bygglovhandlignarna så hade denna fasad balkonger och fönstret i mitten var spröjsat. Oklart om någon del av detta utfördes.



Detalj av den äldre vagnhallen med sekundära portar, ändrade överliggare och en tegelpelare som ger intryck av att ha smalats av. Fasadteglet har frostsador.



Vagnhallens fasad med bytta portar.



Slangtornets norra fasad. Tornet har omfattande skador i stommen pga karbonatiserande betong vilket har resulterat i armeringskorrosion.



Detalj av slangtornets stomme med skador.



'Trapphuset i källarvåningen. Interiören bevarar flera ursprungliga detaljer som dörrar, lister och foder, samt armaturer och installationer.



Pannrum i källaren med sekundära installationer av sent datum.



Omklädningsrum i källaren med äldre sektionsradiator.



Omklädningsrum i källaren med sentida skåpsinredning och sekundära ytskikt.



Duschru i källaren med sekundära ytskikt av sent datum.



Del av interiör på bottenvåningen. Sentida ytskikt och inredning.



Mötesrum på bottenvåningen. Glasparti med balkongdörr till gatufasadens franska balkong samt ursprunglig sektionsradiator.



Kontorsrum på bottenvåningen med sekundär inredning.



Kaprum på bottenvåningen med hatthylla i funkisstil samt äldre strömbrytare.



Trapphuset där såväl golv som plansteg, sättsteg och socklar är i kalksten. Smidesräcke i saklig funkis.



Rum på övervåningen i den tidigare bostadslägenheten. Fönster samt sektionsradiator är ursprungliga, medan övrigt är av senare datum.



Rum på övervåningen. I bildens mitt äldre fast garderobsinredning från byggnadsåret.



Vagnhallen är idag inredd som boxningslokal.



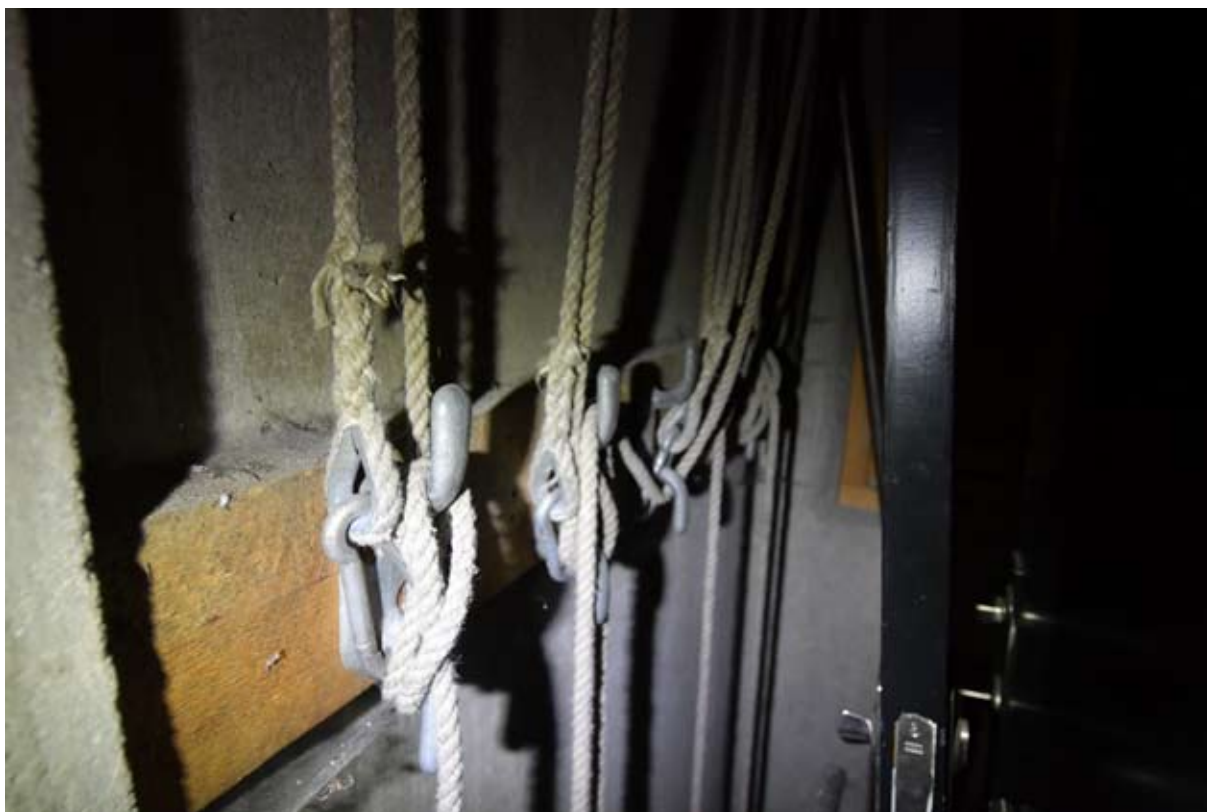
Vagnhallen idag. I golvet ans spår efter fordonen som stått uppställda här.



Utrymme bakom vagnhallen som av äldre planritningar att döma möjligen innehållit larmställ eller fungerat som annat förråd.



Ursprunglig golvbrunn i vagnhallen.



Detalj av slangtornets hissanordningar för att hänga slangarna på tork.



Slangtornets schakt.



Interiören i den nya vagnhallen.

7. Kulturhistorisk värdering

Kulturhistoriskt värde utgår från vad en byggnad, ett objekt eller en miljö kan berätta eller förmedla. Kulturhistoriska värden delas ofta upp i dokumentvärden vilka är bärare av information och upplevelsevärden vilka utgår från möjligheterna att uppleva och avläsa platsen. En analys av ett kulturhistoriskt värde sker alltid i en kontext, denna kontext är beroende både av den som avläser och analyserar värdena och av den tid i vilka de analyseras. Kulturvärden är på så sätt en spegling av den tid och person som upplever och avkodar dem.

VÄRDERING PÅ OMRÅDESNIVÅ: PLANOMRÅDET

Brandstationen är belägen i utkanten av den äldre stadskärnan och byggnaden är omgiven av bebyggelse av olika ålder. Närmiljön består av dels stadsmiljön med Järnvägspromenaden med rötter i det sena 1800-talets stadsplanering, samt fasadförändrade flerbostadshus från mitten av 1900-talet. Norr om brandstationen ligger en förskola från ca 1980. Miljön är ur ett kulturmiljöperspektiv heterogen.

Det konstateras dock att brandstationen bidrar som en identitetsskapande byggnad med sitt karakteristiska arkitektoniska uttryck till miljöns värden och i sammanhanget utgör byggnaden en fokuspunkt och ett landmärke. Byggnaden är även synlig i siktlinjen från Rådhusstorget där den bidrar till småstadskaraktären på ett positivt sätt.

Brandstationen är genom sin funktion en representant för trygghet och samhällets service och den representerar rekordårens relativt påkostade offentliga byggnader. Byggnaden representerar ett bebyggelseskede under 1900-talets mitt och den ingår i den förstärkta kommunala verksamheten vid denna tid. Byggnaden är typisk för ett senfunktionalistiskt byggnadsskede där lokala material och en hög utförandekvalitet parades med en relativt avskalad och funktionell arkitektur. Byggnaden visar genom de olika byggnadskropparna på de olika funktionerna inom brandstationens verksamhet. Detta ger platsen och byggnaderna ett lokalthistoriskt och samhällshistoriskt värde.

Byggnaden ingår även i ett stadshistoriskt sammanhang där brandstationen, allén vid järnvägspromenaden och förplatsen samt trädgården mot söder ingår.

Sammanfattning

- Lokalthistoriskt och miljöskapande värde. En för samhället viktig funktion inrymd i en karakteristisk byggnad. Relativt välbevarad arkitektur på områdesnivå vilken berättar om 1950-talets arkitekturideal och materialbehandling. Förplats för brandfordon och liten formell trädgård. Avläsbara rester av det sena 1900-talets stadsplanering med järnvägspromenadens trädskantade vägsträckning.

Värdebärare

- Järnvägspromenaden med allén.
- Brandstationens äldre delar med de för en brandstation karakteristiska komponenterna huvudbyggnad, vagnhall och slangtornet.
- Den öppna ytan framför vagnhallen och trädgården framför huvudbyggnaden.

VÄRDERING PÅ BYGGNADSNIVÅ:

BRANDSTATIONEN

Bebyggelsen bedöms ha positiv betydelse för stadsbilden och ett visst kulturhistoriskt värde. Byggnadens tillkomst under mitten av 1900-talet berättar om de organisatoriska förändringarna av brandväsendet som skedde i samband med att detta blev en kommunal angelägenhet.

Brandstationen som byggnad utgör ett mycket fint och tidstypiskt exempel på en sen 1950-talsbyggnad med flera tidstypiska detaljer. Byggnadens fasadmaterial är typiskt för den senfunktionalistiska tiden då mer traditionella material började användas. Materialen valdes även då de betraktades som långsiktigt hållbara och billiga att underhålla och de är därmed typiska för offentliga byggnader vid denna tid. Brandstationens arkitektur är generell och inte anpassad till platsen. Byggnadens generella arkitektur och bristen på anpassning berättar om modernismens syn på äldre stadskärnor.

Byggnaden utgör även en representant för välfärdsstatens utveckling under mitten av 1900-talet och den berättar om den kommunala förvaltningens ansvar vid tiden. Byggnaden berättar om brandväsendets organisation och arbetsvillkor.

Värdebärare

- Brandstationsbyggnaden från 1956 med sina funktionella och typiska byggnadsdelar.
- Samtliga i byggnaden ingående äldre delar och dess arkitektur. Exempel på värdebärare är tegelfasaderna, fönsterpartiernas grundformer (fönstren är dock förändrade i detalj) takytorna belagda med lertegel och den tidstypiskt utformade takfoten i trä med synliga taksparrar. Slangtornet i synlig betongkonstruktion är även det en värdebärare.
- Planlösningar och bevarade avläsbara ursprungliga funktioner.

Värdet försvagas dock av att byggnaden är så förändrad både exteriört och interiört.

Brandstationens uppförande sammanfaller med bilismens utveckling vilket är en samhällsomdandande förändring med mycket stor betydelse för de senaste 100 åren. Byggnaden utgör ett exempel på byggnader uppförda för explosionsmotordrivna brandbilar. Tillbyggnaden från 1980 berättar om hur fordonen successivt ökat i storlek. Detta ger byggnaden ett samhällshistoriskt värde.

Värdebärare

- Den äldre vagnhallen
- Den tillbyggda större vagnhallen
- Uppställningsplatsen framför vagnhallen.

Tillbyggnaden från 1980 utgör genom sin rationella enkelhet ett typexempel på en mer sentida kommunal byggnad som med enkla medel uppförs för att lösa en enskild fråga – platsen för större fordon. Trots att denna del av byggnaden är arkitektoniskt ointressant så berättar den någon om sin tid. Skillnaden i byggnadsteknik mellan den äldre delen från 1950-talet och den nya berättar om förändringar i samhällets struktur och kommunalekonomiska avvägningar under 1900-talet. Detta ger byggnaden både samhällshistoriska och byggnadsteknikhistoriska värden.

Värdebärare

- Plåthallens rationella och byggnadsteknik.
- Avsaknaden av arkitektonisk gestaltning eller anpassning till platsen.

8. Lagrum och planering

RIKSINTRESSE ENLIGT MILJÖBALKEN

Planområdet ligger inom ett område som är utpekade som riksintresse för kulturmiljövården enligt 3 kap 6 § Miljöbalken. Riksintressebeskrivningen enligt nedan med för ärendet relevanta uttryck understruken.

Söderköping [E66]

Motivering:

Småstad belägen vid en uppgrundad havsvik och betydelsefull vattenled, som i planmönster, dominerande kyrkobyggnader och bebyggelsekaraktär ger en bild av en av hög- och senmedeltidens viktigaste städer.

Uttryck för riksintresset:

Det i stort sett oförändrade medeltida gatunätet, den äldre tomtstrukturen, kyrkorna och deras dominerande roll i stadsbilden samt medeltida profanbyggnader, källare och andra lämningar. Den förindustriella stadens småskaliga träbebyggelse med gårdar och ekonomibyggnader. Stadens siluett och kontakten med vattnet, Ramunderberget och det omgivande landskapet.

I området ingår även:

Söderköpings brunn som anlades 1718 vid den sedan gammalt kända Sankta Ragnhilds källa. Ett avsnitt av riksintresset Göta kanal, med kanalfära, kajer, sluss och hamnmagasin. Flerbostadshus och privatvillor från sekelskiftet 1900 samt ett egnahemsområde i den östra delen.

FORNLÄMNING ENLIGT KULTURMILJÖLAGEN

Planområdet ligger inom fornlämningen L2010:3508 (RAÄ-nummer: Söderköping 14:1). Fornlämningen utgörs av ett stadslager omfattande Söderköpings stadskärna. Söderköping är en av Sveriges äldre städer, med rötter i 1200-talet. Inom planområdet genomfördes en arkeologisk förundersökning under september 2020, vilken visade på ett flertal lämningar efter husgrunder och andra spår av stadens historia. och att den har givits förvanskningförbud genom planbestämmelser i gällande detaljplan.

GÄLLANDE DETALJPLAN

För planområdet gäller stadsplan nr1625 som fastställdes av länsstyrelsen 1984-04-16. Planområdet är i detaljplanen utlagt som kvartersmark för allmänt ändamål, förutom gångstråket i mitten vilket är utlagt som allmän plats. I planområdets östra del är en mindre del utlagd som parkmark respektive parkering.

Detaljplanen stämmer väl överens med hur området används idag.

Detaljplanen innehåller varsamhetsbestämmelsen q vilken i denna plan ska utläsas som "särskild miljöhänsyn" och tillämpas på såväl befintlig som planerad bebyggelse:

Inom med q betecknad del av byggnadskvarter får förändring av befintlig byggnad ej vidtas som förvanskar dess yttre form och allmänna karaktär. Ny byggnad skall ges en sådan utformning att den icke väsentligt avviker från befintlig bebyggelses yttre form och områdets karaktär. Riktlinjer för bebyggelsens former anges i stadsplanebeskrivningen.

Detta innebär enligt dagens förhållanden att befintlig bebyggelse inom det föreslagna planområdet är belagd med förbud mot förvanskning motsvarande PBL 8 kap 13 §.

För planområdet gäller även tilläggsplan ÄDp 05 Kulörprogram för miljöregelområdet vilken vann laga kraft 1994-10-11. Denna reglerar vilka kulörer som ska användas vid ny- och omfärgning av fasader och omfattningar inom stadskärnan.

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN

Planområdet omfattas av *Fördjupad översiktsplan Söderköping stad* från 2018. Inom den historiska stadskärnan ges riktlinjer för att värna den medeltida stadsstrukturen samt den byggda miljöns karaktär genom att ny bebyggelse ska anpassas i skala och gestaltning. Planområdet är i planen utpekade som område för funktionsblandade bostäder, ett av få sådana områden i stadskärnan.

LÄNSMUSEETS BYGGNAD SINVENTERING 2009

Det moderna byggda kulturarvet i kommunen inventerades av Östergötlands länsmuseum 2009. Brandstationen identifierades i denna inventering som en byggnad av högt kulturhistoriskt värde.

Länsmuseet har i samband med inventeringen tagit fram riktlinjer för utpekade yngre byggnader med högt kulturhistoriskt värde. Generellt rekommenderas att *”Underhåll och ändringar får inte medföra förvanskning av värdefulla karaktärsdrag, ursprungliga detaljer ska bevaras.”* Länsmuseet rekommenderar vidare att framtida ändringar av redan förändrade befintliga byggnader ska utformas med byggnadens originalutförande som utgångspunkt.

Denna rekommendation motsvarar i stora drag det som gäller för förvanskningsförbudet i PBL 8 kap 13 § även om förvanskningsförbudet utgår från att förändringar kan ske om de inte påverkar de värdebärare som ger byggnaden det särskilda kulturhistoriska värdet.

PLAN- OCH BYGGLAGEN OCH BBR

Bebyggelsen i området omfattas likt all bebyggelse av de generella varsamhetsparagraferna i PBL 8 kap. 14 och 17 §§.

Brandstationen möter även ett par av kriterierna för kulturhistoriskt särskilt värdefull byggnad enligt PBL 8 kap 13 § så som de förtydligas i det allmänt rådet i BBR 1:2213, se nedan.

De kriterier i det allmänna rådet som bedöms beröra brandstationen är understrukna nedan. BBR (Boverkets byggregler 2011:6, t.o.m BFS 2018:4)

1:2213 Särskilt värdefull byggnad*Allmänt råd*

En byggnad kan vara en sådan särskilt värdefull byggnad som avses i 8 kap. 13 § PBL antingen för att den har sådana värden i sig eller för att den utgör en väsentlig del av en särskilt värdefull bebyggelsemiljö. Vad som sägs här om byggnader gäller även för bebyggelseområden.

En byggnad kan vara särskilt värdefull om den tydliggör tidigare samhällsförhållanden. Exempel på detta är

–byggnader som representerar en tidigare vanlig byggnadskategori eller konstruktion som nu har blivit sällsynt,

–byggnader som belyser tidigare bostadsförhållanden, sociala och ekonomiska villkor, arbetsförhållanden, olika gruppers livsvillkor, stadsbyggnadsideal eller arkitektoniska ideal samt värderingar och tankemönster, och

–byggnader som har representerat för lokalsamhället viktiga funktioner eller verksamheter.

En byggnad kan även vara särskilt värdefull om den tydliggör samhällsutvecklingen. Exempel på detta är

–byggnader som till exempel illustrerar folkrörelsernas framväxt, massbilismens genombrott, immigration eller emigration,

–byggnader som har tjänat som förebilder eller på annat sätt varit uppmärksammade i sin samtid, och

–byggnader som präglas av en stark arkitektonisk idé.

En byggnad kan också vara särskilt värdefull om den i sig utgör en källa till kunskap om äldre material och teknik.

En byggnad kan vara särskilt värdefull från konstnärlig synpunkt om den uppvisar särskilda estetiska kvaliteter eller har en hög ambitionsnivå med avseende på arkitektonisk gestaltning eller i utförande och materialval eller i konstnärlig gestaltning och utsmyckning.

En byggnad kan även vara särskilt värdefull om den värderas högt i ett lokalt sammanhang. Exempel på detta kan vara byggnader som har haft stor betydelse i ortens sociala liv eller för ortens identitet eller i lokala traditioner.

I begreppet särskilt värdefull byggnad ligger att byggnaden särskilt väl ska belysa ett visst förhållande eller i sitt sammanhang ha få motsvarigheter som kan belysa samma förhållande.

Byggnader från tiden före 1920-talets bebyggelseexpansion, som har sin huvudsakliga karaktär bevarad, utgör idag en så begränsad del av byggnadsbeståndet att flertalet av dem kan antas uppfylla något av kriterierna för särskilt värdefull byggnad. (BFS 2016:6).

Bedömningen är dock att brandstationen trots detta inte särskilt väl belyser de utpekade förhållandena i ett större perspektiv. På nationell nivå finns betydligt mer kulturhistoriskt värdefulla brandstationsbyggnader. Värdet minskar även då byggnaden både interiört och exteriört är förändrad och den utgör inte en komplett helhetsmiljö.

Bedömningen är trots detta att brandstationens huvudbyggnad inklusive vagnhall och slangtorn ändå omfattas av det s.k. förvanskningförbudet enligt PBL 8 kap. 13 §. Bedömningen grundas främst på att brandstationen har givits högt kulturhistoriska värden ibland annat läns museets kulturmiljöinventering

9. Förutsättningar för rivningslov

Förutsättningarna för rivningslov anges i plan- och bygglagens 9 Kap 34§.

- 34 § Rivningslov ska ges för en åtgärd som avser en byggnad eller byggnadsdel som inte
1. omfattas av rivningsförbud i detaljplan eller områdesbestämmelser, eller
 2. bör bevaras på grund av byggnadens eller bebyggelsens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga eller konstnärliga värde.

Om byggnaden omfattas av ett rivningsförbud i detaljplan eller områdesbestämmelser så är detta ett akäl att inte ge rivningslov. Brandstationen omfattas inte av rivningsförbud i plan. För planområdet gäller stadsplan 1625 planen anger varsamhetsbestämmelsen *q* för bland annat brandstationen. *Q* anger egenskapen ”särskild miljöhänsyn” och tillämpas på såväl miljön som helhet som befintlig och planerad bebyggelse:

Inom med q betecknad del av byggnadskvarter får förändring av befintlig byggnad ej vidtas som förvanskar dess yttre form och allmänna karaktär. Ny byggnad skall ges en sådan utformning att den icke väsentligt avviker från befintlig bebyggelses yttre form och områdets karaktär. Riktlinjer för bebyggelsens former anges i stadsplanebeskrivningen.

Egenskapen *q* konstateras därmed vara ett skydd för stadskärnans värdefulla kulturmiljö. Planbestämmelsen torde innebära att att befintlig bebyggelse, dvs både brandstation och daghemsbyggnaden inom det föreslagna planområdet är belagda med förbud mot förvanskning motsvarande PBL 8 kap 13 §. Rivning utgör dock inte en förvanskning.

Rivningslov kan även nekas om byggnaden bör bevaras på grund av byggnadens eller bebyggelsens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga eller konstnärliga värden.

Brandstationens kulturhistoriska värde ligger i gränsen för vad som utgör ett sådant kulturvärde att byggnaden bör bevaras. De aspekter som talar för att brandstationen ej skall beviljas rivningslov är främst tidigare utpekanden i bebyggelseinventeringar samt att byggnaden har givits *q* i plan så sent som 1984. Brandstationen utgör även en byggnad med ett visst lokalhistoriskt värde, och den utgör en tämligen tydlig representant för sin tids arkitekturideal och byggnaden bär på vissa socialhistoriska värden.

De aspekter som talar för att rivningslov kan beviljas är att brandstationen är förändrad, den bär därmed inte på tex autenticitetsvärden. Den har inte höga arkitekturhistoriska värden och det finns på nationell nivå andra brandstationer som är bättre representanter för tidens brandorganisation.

Rivningslov kan även nekas om byggnaden ingår som en komponent i en värdefull kulturmiljö. Det räcker att byggnaden utgör en del av en miljö med sådana värden, byggnaden behöver i sig inte ha högre kulturvärden. Tex om en byggnad ingår i ett sammanhang med bebyggelse vid ett torg, eller en gatusträcka- Det kan även gälla bebyggelse som ingår som en del av en bebyggelsegrupp. Brandstationen ingår inte i någon enhetlig grupp med tidstypiskt byggnadsskick eller i en husrad eller vid ett torg av miljömässigt värde för Söderköping utan byggnaden är snarare en representant för en årsring i bebyggelsen där byggnaden står som en representant för 1950-talet och den tidens syn på hur tillägg till en historisk stadskärna bör utföras.

RIKSINTRESSE ENLIGT MILJÖBALKEN

Planområdet ligger inom ett område som är utpekad som riksintresse för kulturmiljövården enligt 3 kap 6 § Miljöbalken. Brandstationen bedöms dock inte utgöra en del av riksintressets uttryck. Riksintresset bedöms därmed inte påverka en rivningslovsbedömning.

RIKSINTRESSE ENLIGT MILJÖBALKEN

Planområdet ligger inom ett område som är utpekad som riksintresse för kulturmiljövården enligt 3 kap 6 § Miljöbalken. Brandstationen bedöms dock inte utgöra en del av riksintressets uttryck. Riksintresset bedöms därmed inte påverka en rivningslovsbedömning.

LÄNSMUSEETS BYGGNADSINVENTERING 2009

I läns museets byggnadsinventering från 2009 bedömdes brandstationen vara en byggnad av högt kulturhistoriskt värde och riktlinjer är framtagna för hur byggnaden bör förvaltas. Värderingen pekar mot att byggnaden har eller kan få sådana värden att den ej bör ges rivningslov.

SLUTSATS

Brandstationen utgör en byggnad som bär på vissa men inte höga arkitekturhistoriska, samhällshistoriska värden. Den utgör en tidstypisk bebyggelsekomponent från 1950-talet, och den har vissa miljöskapande värden. Ur ett bredare kulturmiljöperspektiv konstateras att byggnaden bidrar till miljön och att den utgör en identitetsskapande komponent i stadsmiljön.

Den bidrar därmed till en helhet och även en årsring i Söderköping som i övrigt är relativt svagt representerad. Det konstateras även att 1950-talets arkitektur och då framför allt kommunala byggnader från tiden idag utgör en alltmer hotad byggnadskategori även på ett nationellt plan.

De arkitekturhistoriska värdena påverkas negativt av att byggnadens fönster är ändrade, entrédörren liksom garageportarna är bytta och flera fönster är igensatta. Tillbyggnaden från 1980-talet har även den minskat byggnadens autenticitet, samtidigt som den berättar om det sena 1900-talets ekonomiska prioriteringar. Det konstateras även att byggnaden delvis är i mycket dåligt tekniskt skick och särskilt slangtornet tarvar en omfattande renoivering om det skall stå kvar.

Om slangtornet skulle rivas så tappar brandstationen som helhet en stor del av sin identitet och ett bevarande av övriga byggnader ter sig tämligen ointressant.

Det finns därmed två möjliga scenario, antingen att riva eller att behålla och restaurera byggnaden. Läns museet har dock tagit fram riktlinjer för byggnadens skötsel som om de följs torde garantera att värdet inte minskar framgent.

Slutsatsen är därmed att byggnaden ligger i ett gränsland för att vara bebyggelse som *bör bevaras* enligt PBL 9 Kap 34 §. Om ett bevarande skall vara intressant i ett längre perspektiv så borde en restaurering ske så att de inneboende värdena förstärks. Sker ytterligare förvanskningar, om tex slangtornet rivs eller andra förändringar sker så minskar skälen att bevara byggnaden drastiskt. Om en rivning sker så är det mycket viktigt att den nya bebyggelsen innebär så positiva konsekvenser att det överväger de negativa som en rivning innebär. Detta ställer stora krav på både detaljplanering, bygglov, arkitektur och genomförande.

10. Överväganden till planprocessen

I detta avsnitt så utgår resonemangen från att rivningslov beviljas och det upprättas en ny detaljplan med målsättningen att skapa förutsättningar för en ny bebyggelse.

Planområdet har historiskt varit tämligen glest bebyggt och det har på äldre kartor vad som tolkas som relativt öppna tomter. Området ligger utanför den äldre bevarade stadskärnan. Tomterna var obebyggda år 1854.

Vid upprättandet av en detaljplan för ny bebyggelse så krävs att stora hänsyn tas till det historiska sammanhanget och stadens skala. Bebyggelsen bör delas upp i mindre enheter som följer de äldre tomtgränserna från tex 1858 eller 1918 års kartor, även om styckning inte sker. Detta för att minska risken för en skalförskjutning i stadsmiljön och även för att bevara de äldre strukturerna avläsbara. Ur ett antikvariskt perspektiv är det lämpligt om det är flera fastighetsägare och exploatörer detta då varje tomt historiskt har haft en byggherre.

För planområdet gäller även tilläggsplan ÄDp 05 Kulörprogram för miljöregelområdet vilken vann laga kraft 1994-10-11. Denna reglerar vilka kulörer som ska användas vid ny- och omfärgning av fasader och omfattningar inom stadskärnan.

En rimlig målsättning är att i den nya detaljplanen arbeta för att den nya bebyggelsen skall smälta in i kulturmiljön. Avvikande skala eller material bör därför undvikas. Planen bör koppla till ÄDp 05 och de bestämmelser som pekar mot att ny bebyggelse bör utföras i traditionella material som trä, och puts på fasaderna, samt tak med plåt eller tegel.

Fasaderna bör ha samma höjd till takfot som övrig bebyggelse och även fönsterformat och placering bör i någon mån återkoppla till den äldre bebyggelsen, så även fönstertyper och detaljering såsom spröjsning. Det är dock möjligt att låta den nya ha en mer modern karaktär i detaljerna för att ge ett mer samtida uttryck. Flera goda exempel på infill med en lämplig småskalighet och materialkänsla men ändå ett samtida eller varsamt uttryck finns i tex Vadstena och Visby.

Vad gäller den grundläggande strukturen så bör kvarterets yttre form och allén vid järnvägspromenaden bevaras. Allén vid Järnvägspromenaden omfattas även av biotopskydd.

II. Källor

PM angående förundersökning i avgränsande syfte av L2010:3508 inom fastigheterna Norrtull 13, 14 och Söderköping 2:84, Söderköpings kommun, Östergötlands län, Arkeologikonsult. Länsstyrelsens diarienumr: 431-16941-2019
Lantmäteriets historiska kartor
S:t Ragnhilds Gilles Bildarkiv

Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3383 Jan Kockum

Medeltidagränder och byggnader i Söderköping
Arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte av L2010:3508 inom fastigheterna Norrtull 13, 19 och Söderköping 2:84, Söderköpings kommun, Söderköping

Biotopen Allé i bilaga 1 till förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.